

مقدمه حقوق

دوره ۹ - شماره ۲۷ - بهار ۱۴۰۵

- بار اثبات دعوا در داوری تجاری بین المللی
همایون مافی، مانده اصغرزاده
تحلیل رویه احراز صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی جهت رسیدگی به ازدواج اجباری
محمدحسین رضائی قوام‌آبادی، پوریا ابراهیم زاده
بازاندیشی حقوقی در استفاده از هوش مصنوعی برای اجرای مجازات حبس در ایران و نظام های حقوقی مختلف
امیررضا محمودی، آتوشا ظفری کوره تاش
حقوق فدراسیونی در فوتبال: رویکرد نظام‌های حقوقی ایران، فرانسه، انگلستان، آرژانتین، برزیل، اسپانیا و کلمبیا
بهنام نورزاده
تعارض آیین نامه ماده سوم قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول با قوانین و اصول حقوقی
اکبر ایمان پور، سهنند نجادی ایجادکار
شخصیت مجرمانه و رابطه آن با مجازات موثر
مریم بهمنی، مصطفی کرمی پور
چالش‌ها و موانع تفسیر قراردادها در حقوق ایران
فرزین یزدان پناه، محمدرضا نصیری
تدابیر پیشگیری از فساد مالی در نظام بانکی
علیرضا درائی، سیدابراهیم مرتضوی، امیرحسین ابوالحسنی
طلاق به درخواست زن در نظام حقوقی ایران
محمد احمدی، حلما سادات ذریه کرمانشاهی
ماهیت کیفری قرعه کشی های آنلاین در حقوق ایران
محمدحسین حاجب، زهرا ربانی، رویا آسیایی
قرارداد بیع متقابل در نظام حقوقی ایران
صادق محبی، محمدعلی جهانی
ویژگی ها و خصوصیات جرائم سایبری در نظام کیفری ایران
سیده الهه بابونکی
بررسی حق اشتغال زنان در حقوق بین الملل
حبیب اله عبدالله پور، سما خدایاری
اثرگذاری اقدامات تأمینی و تربیتی در بازاجتماعی شدن بزهکاران نوجوان؛ نمونه پژوهی مجتمع قضایی شهید فهمیده
لیلا احدی
مقابله به مثل در قرآن کریم و جایگاه آن در سیاست کیفری اسلامی
رژین مسعودی، جمال رضایی حسین آبادی
واکاوی حقوقی ساختار نظارتی بازار غیرمتشکل پولی در ایران: از ابهامات مفهومی تا چالش‌های تقنینی و اجرایی
علی بابایی
تأثیر نهادهای مستقل بین المللی بر کارآمدی تحریم ها در حقوق تجارت بین الملل
الهه قربان کریمی
بر مدار مصلحت عالیه کودک؛ تحلیل حضانت با رویکرد حقوقی، فقهی و روان‌شناختی تا شناخت خلاهای تقنینی
مونا کمیلی
بازپروری حقوق بشردار و محدودیت های آن در نظام کیفری ایران
امین رضا بهار فلامرزی
تحلیلی بر مسئولیت محض مدنی در حوادث صنایع شیمیایی؛ مطالعه موردی واحدهای تولید متانول ایران
محمد جوکار، ساسان وزین پور
آسیب شناسی مجازات سالب حیات در حقوق کیفری ایران
محمدرضا رضائی
اجرای مقررات ملی شدن اراضی در خصوص اراضی وقفی با تاکید بر رویه قضایی
اسماعیل چوگانی
سیاست کیفری بین‌المللی در قبال نسل کشی: تحلیل تطبیقی در دادگاه‌های کیفری بین‌المللی
علی هادیان حقیقی، صابر سیاری زهان
تحلیل جرم شناختی کولبری در مناطق مرزی ایران و مقایسه آن با قاچاق کالا
مرتضی هاشم پور
چالش ها و آسیب های حقوقی موسسات اعتباری غیرمجاز در نظام پولی ایران
امین امینی نژاد
تأثیر اختلال کارکرد قشر پیش‌پیشانی بر مسئولیت کیفری در جرم قتل عمدی
حمید غیاثی، مهدی شعبان زاده
هوش مصنوعی و حق بر محاکمه عادلانه در پرتو قانون اساسی ایران
پوریا ژولیده
تأثیر مخارج و پدیده دولت بر رشد بازار سهام در ایران
راضیه جنتی نژاد
جایگاه نهاد طرف معامله مرکزی در معاملات فرامرزی و تأثیر آن بر اصل نسبی بودن قراردادهای حقوق ایران، اروپا و ایالات متحده آمریکا
عارفه قاسم زاده ده آبادی
راهکارهای پیشگیری و مقابله با جرائم سایبری
احمد پدیدار

Assessing the Criminal Nature of Online Lotteries in Iranian Law

ماهیت کیفری قرعه کشی های آنلاین در حقوق ایران

Mohammadhossein Hajeb

Ph. D. Student of Public International Law at Islamic Azad University, Qeshm International Branch (Corresponding Author)

Zahra Rabbani

Department of Jurisprudence and the Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Theology, Qom International University, Qom, Iran

Roya Asiyavi

Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

محمدحسین حاجب

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

mohammadhosseinhahebb@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0005-9714-1858>

زهرا ربانی

کارشناسی فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیت، دانشگاه قم، قم، ایران
zzahrarabbani@gmail.com

رویا آسیایی

استادیارگروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

r.asiyavi@yahoo.com

Abstract

The rapid expansion of online lotteries on social media platforms, particularly those involving user payments in exchange for a chance to win prizes, has generated significant debate regarding their criminal characterization under Iranian law. Following the amendment to Article 705 of the Islamic Penal Code, participation in chance-based lotteries resulting in the transfer of participants' funds to winners has been criminalized. However, in certain operational models, collected funds remain with the organizer while only the winner receives the prize, creating interpretative uncertainty concerning the scope of the statutory prohibition. Using a descriptive analytical approach and library-based research method, this study examines the jurisprudential foundations of gambling and analyzes the Iranian legal framework, particularly Article 705 of the Islamic Penal Code and Article 2 of the Law on the Intensification of Punishment for Bribery, Embezzlement, and Fraud. Four objective criteria financial payment or commitment, predominance of chance, the status of collected funds and possibility of restitution, and the organizer's financial benefit are proposed as benchmarks for assessing the criminal liability of online lottery schemes. The findings suggest that mere receipt of payment or unilateral financial benefit, absent statutory violation, is insufficient to establish criminal liability. The proposed framework clarifies the boundary between legitimate economic activity and punishable conduct in cyberspace and provides guidance for digital regulatory policy and the enhancement of criminal justice in online environments.

Keywords: Lottery, Gambling, Lottery-Based Game of Chance.

چکیده

گسترش قرعه‌کشی‌های آنلاین در شبکه‌های اجتماعی، به‌ویژه با دریافت وجه از کاربران و ارائه شانس برنده شدن جوایز، پرسش‌های درباره ماهیت کیفری این فعالیت‌ها در حقوق ایران ایجاد کرده است. با اصلاحات سال ۱۴۰۱ ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات)، مشارکت در قرعه‌کشی مبتنی بر شانس که منجر به انتقال وجه شرکت‌کنندگان به برندگان شود، جرم انگاری شده است؛ اما در برخی موارد، وجه پرداختی نزد برگزارکننده باقی می‌ماند و تنها برنده جایزه را دریافت می‌کند که چالش تفسیری درباره شمول مقرر ایجاد می‌کند. این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی و روش کتابخانه‌ای، ابتدا مبانی فقهی قمار و عناصر آن را بررسی و سپس چهارچوب قانونی ایران، به‌ویژه ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) و ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، تحلیل کرده و چهار معیار عینی شامل «پرداخت وجه یا تعهد مالی»، «غلبه عنصر شانس»، «وضعیت وجه و امکان استرداد» و «نحوه انتفاع برگزارکننده» به‌عنوان مبنایی برای ارزیابی کیفری قرعه‌کشی‌های آنلاین ارائه شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که صرف دریافت وجه یا انتفاع یک طرفه برگزارکننده بدون نقض ضوابط قانونی برای احراز جرم کافی نیست. این چهارچوب تحلیلی امکان تفسیر منسجم قوانین کیفری و راهنمایی برای سیاست‌گذاری دیجیتال را فراهم می‌کند و مرز میان فعالیت مشروع اقتصادی و رفتار کیفری را در فضای مجازی مشخص می‌سازد. تدوین قوانین روشن و معیارهای عینی برای ارزیابی ساختار مالی و نحوه انتفاع، ابزار کلیدی برای ارتقای عدالت کیفری در محیط آنلاین است.

واژگان کلیدی: قرعه، قمار، بخت آزمایی.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

در سال‌های اخیر، شبکه‌های اجتماعی به بستری برای شکل‌گیری گونه‌های نوینی از فعالیت‌های مالی تبدیل شده‌اند. یکی از مصادیق پررواج این پدیده، قرعه‌کشی‌هایی است که توسط اشخاص حقیقی در حساب‌های کاربری خود برگزار می‌شود؛ بدین صورت که از دنبال‌کنندگان خواسته می‌شود برای شرکت در قرعه‌کشی مبلغی هرچند ناچیز واریز کنند و در مقابل، شانس برنده شدن مالی از پیش تعیین شده را به دست آورند. در این الگو، وجوه پرداختی شرکت‌کنندگان عودت داده نمی‌شود و نزد برگزارکننده باقی می‌ماند، در حالی که برنده صرفاً مال موضوع قرعه را دریافت می‌کند. این ویژگی نشان می‌دهد که ماهیت این فعالیت‌ها فراتر از ظاهر ساده یک قرعه‌کشی است و بررسی دقیق حقوقی آن ضرورت دارد.

با اصلاح ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) در سال ۱۴۰۱، قانونگذار مشارکت در قرعه‌کشی مبتنی بر شانس را در صورت انتقال وجوه پرداختی شرکت‌کنندگان به برندگان جرم‌انگاری کرده است. با این حال، پرسش اساسی آن است که آیا ساختاری که در آن وجوه پرداختی به برنده منتقل نمی‌شود و به عنوان منفعت برگزارکننده باقی می‌ماند، مشمول حکم قانونی مزبور است یا خیر؟ این مسئله، به ویژه در پرتو اصل تفسیر مضیق قوانین کیفری و اصل قانونی

بودن جرم و مجازات، اهمیت مضاعف می‌یابد.

پرسش اصلی پژوهش این است که آیا فعالیت‌های قرعه‌کشی آنلاین که در آن وجوه پرداختی شرکت کنندگان به برنده منتقل نمی‌شود و نزد برگزارکننده باقی می‌ماند، مشمول ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱ در خصوص مشارکت در قرعه‌کشی مبتنی بر شانس هستند؟ بررسی دقیق نحوه جریان وجوه، انتفاع برگزارکننده و رابطه آن با عنصر شانس، مبنای تحلیل چهار معیار عینی پژوهش و تعیین مرز میان رفتار مشروع و مجرمانه را فراهم می‌آورد. علاوه بر این، دو پرسش فرعی نیز مطرح می‌شود: آیا معیارهای سنتی فقهی و قانونی قمار، از جمله وجود «رهان»^۱ و «انتقال مال»، می‌توانند برای ارزیابی مصادیق قرعه‌کشی‌های آنلاین در فضای مجازی به طور مستقیم کاربرد داشته باشند؟ و در مواردی که وجوه پرداختی مسترد نمی‌شود و تنها انگیزه شرکت کنندگان، شانس برنده شدن مال موضوع قرعه است، چه سازوکاری می‌تواند مرز فعالیت مشروع اقتصادی و رفتار مجرمانه را روشن کند؟

پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی و روش کتابخانه‌ای انجام شده است. در این مسیر، ابتدا مبانی فقهی قمار و عناصر آن مورد بازخوانی قرار گرفته و سپس مقررات کیفری ایران، به ویژه ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱، تحلیل شده‌اند. در گام بعد، با تکیه بر فرض اصلی پژوهش درباره عدم انتقال وجوه به برنده، رویکرد تحلیلی چهارچوبی برای بررسی نحوه جریان وجوه و انتفاع برگزارکننده ارائه می‌شود تا مرز میان فعالیت مشروع و رفتار مجرمانه مشخص گردد. این مسیر تحلیلی امکان می‌دهد که پاسخ پرسش اصلی و فرعی تحقیق به صورت عینی، مستدل و منسجم ارائه شود و معیارهای قابل اتکاء برای تفسیر قوانین و تصمیم‌گیری مراجع قضایی و قانونگذاران فراهم گردد.

۱- مفهوم شناسی و مبانی فقهی قمار

۱-۱- مفهوم قمار در فقه امامیه

در منابع فقهی قمار به «بازی همراه با برد و باخت مالی» تعریف شده است. به گونه ای که مال یا عوضی میان طرفین قرار می گیرد و در نتیجه بازی، به یکی منتقل می شود. عنصر «عوض» و «انتقال مال» در این تعریف نقش اساسی دارد و بدون آن تحقق عنوان قمار محل تردید است (افضلی گروه و کرمی حوت، ۱۴۰۴، ۳۷۱). در بسیاری از منابع فقهی شرط استفاده از آلات قمار نیز مطرح شده، اما برخی فقها معیار اصلی را «برد و باخت مبتنی بر شانس همراه با نقل و انتقال مال» دانسته اند نه صرف وجود ابزار خاص.

در پژوهشی، پس از بررسی دیدگاه‌های فقهای امامیه، یکی از تعاریف مهم قمار چنین گزارش شده است: «قمار عبارت است از بازی با ابزار مخصوص به قمار همراه با گرو گذاری»؛ تعریفی که به شیخ انصاری و جمعی از فقها نسبت داده شده است (سلطانی فرد و همکاران، ۱۴۰۳، ۱۹۹). بر اساس این تلقی، تحقق عنوان قمار متوقف بر دو عنصر اساسی است: نخست، استفاده از آلات قمار و دوم، وجود رهان.^۲ در این چهارچوب، برخی فقها بر این باورند که بدون تحقق عنصر عوض یا گرو، عنوان قمار محقق نمی‌شود، هرچند بازی با ابزار قمار انجام گرفته باشد. با این حال، نویسندگان پس از تحلیل انتقادی تعاریف موجود، تعریف برگزیده خود را چنین تقریر می‌کنند: قمار بازی‌ای است که در آن دو یا چند نفر با هدف غلبه بر یکدیگر و با پذیرش احتمال ضرر، اقدام به گرو گذاری می‌کنند؛ به گونه‌ای که بازنده ملزم به پرداخت مال یا انجام تعهدی به نفع برنده می‌شود (سلطانی فرد و همکاران، ۱۴۰۳، ۲۰۶). در این تعریف، عنصر «مخاطره و ریسک» و نیز «رهان» محور اصلی مفهوم قمار دانسته شده و برخلاف برخی تعاریف سنتی، قمار منحصر در بازی دو نفره یا گرو مالی نیست، بلکه می‌تواند شامل تعهد به انجام عمل نیز باشد.

برآیند تعاریف فقهی نشان می‌دهد که مفهوم قمار در فقه امامیه بیش از آن که به ابزار خاص

وابسته باشد، بر وجود «رهان» و ساختار برد و باخت مبتنی بر مخاطره استوار است؛ ساختاری که در آن، شرکت‌کنندگان با پذیرش احتمال ضرر، زمینه انتقال مال یا تعهد را فراهم می‌کنند. بنابراین، عنصر محوری در تحقق قمار، نه عنوان ظاهری بازی، بلکه وجود سازوکار مالی مبتنی بر ریسک و نقل و انتقال عوض است.

بررسی موضوع شناسانه قمار در پژوهش‌های فقهی معاصر نشان می‌دهد که تشخیص ماهیت قماري یک فعالیت، صرفاً مبتنی بر ساختار درونی بازی یا عنوان ظاهری آن نیست، بلکه تحلیل «جهت پرداخت مالی» و رابطه میان باخت و انتقال مال نقش تعیین‌کننده‌ای در احراز این عنوان ایفاء می‌کند. بدین معنا که هرگاه پرداخت انجام‌شده ناظر به نتیجه برد و باخت و در واقع عوض شکست شرکت‌کننده تلقی گردد، می‌توان آن را در قلمرو قمار ارزیابی نمود؛ حتی اگر سازوکار فعالیت در قالب‌های نوینی همچون بازی‌های رایانه‌ای یا محیط‌های مجازی تحقق یافته باشد. از این منظر، معیار اصلی در موضوع شناسی قمار، کشف پیوند واقعی میان پرداخت مالی و تحقق باخت است، نه صرف وجود بازی یا رقابت ظاهری؛ امری که امکان تطبیق مفاهیم فقهی سنتی بر ساختارهای مالی نوظهور را فراهم می‌سازد (خادمی کوشا و عبداللهی، ۱۴۰۱، ۱۵۲).

از این رهگذر، در تحلیل پدیده‌های نوظهور، به ویژه فعالیت‌های مجازی، توجه به مؤلفه‌هایی همچون پرداخت وجه، عدم استرداد آن، غلبه عنصر شانس و نحوه انتفاع برگزارکننده اهمیت می‌یابد؛ زیرا بررسی این عناصر نشان می‌دهد که معیارهای سنتی فقهی نظیر «رهان» و «انتقال مال» چگونه می‌توانند در ارزیابی ساختارهای جدید مالی بازخوانی و اعمال شوند. بدین ترتیب، این چهارچوب مفهومی زمینه لازم برای پاسخ به پرسش درباره قابلیت انطباق مستقیم یا غیرمستقیم معیارهای فقهی قمار بر قرعه کشی‌های آنلاین را فراهم می‌آورد و مبنای تحلیل‌های آتی پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد.

۱-۲- بررسی فقهی ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱
در پژوهشی نویسندگان در تحلیل فقهی بند دوم ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم

تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱، با مقایسه این بند با بند اول تصریح می‌کنند که هرچند قانونگذار در بند دوم تصریح مستقیم به «گروگذاری» نکرده است، اما از مفاد عبارت و ساختار حکم می‌توان تحقق التزام مالی را استنباط کرد. به بیان دیگر، هرگاه شخصی در چهارچوب توافقی که مبتنی بر برد و باخت است، ملتزم به پرداخت مال، منفعت، خدمت یا امتیاز به طرف مقابل یا شخص ثالث شود، این التزام از حیث فقهی در حکم رهن تلقی می‌شود؛ حتی اگر پرداخت به صورت مستقیم یا غیرمستقیم انجام گیرد، زیرا نحوه پرداخت در تحقق عنوان قمار دخالتی ندارد (مصلح و اسحاقی، ۱۴۰۴، ۱۳).

همچنین در ادامه، نویسندگان با تأکید بر این که ملاک فقهی در تحقق قمار، وجود ساختار مالی مبتنی بر مخاطره و انتقال مال است، بیان می‌کنند که اگر التزام به پرداخت مال در نتیجه برد و باخت شکل گیرد، چنین توافقی داخل در عنوان قمار خواهد بود؛ حتی اگر قالب ظاهری آن متفاوت باشد. از این رو، آن چه در ارزیابی فقهی اهمیت دارد، وجود سازوکار التزام آور مالی و انتقال عوض در نتیجه فرآیند مبتنی بر شانس یا غلبه است، نه صرف عنوان یا شکل قراردادی آن (مصلح و اسحاقی، ۱۴۰۴، ۱۵). همچنین، در بند سوم ماده ۷۰۵ قانون فوق مشارکت در قرعه‌کشی مبتنی بر شانس را جرم‌انگاری کرده است، به گونه‌ای که وجوه پرداختی شرکت‌کنندگان به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به برنده یا برندگان منتقل می‌شود. این بند، برخلاف بند اول و بند دوم، پرداخت از اموال همه شرکت‌کنندگان را شامل می‌شود و تمرکز آن بر نحوه جریان وجوه و انتفاع برنده است. اگرچه عنوان مجرمانه صریح ذکر نشده، اما رفتار مذکور مطابق تعریف «بخت‌آزمایی» در فقه قابل تحلیل است و تحقق آن مستلزم وجود عنصر شانس و سازوکار مالی مبتنی بر انتقال مال است (مصلح و اسحاقی، ۱۴۰۴، ۲۰).

همچنین، در تحلیل بند سوم ماده ۷۰۵، با تصریح به این که «مشارکت» ناظر بر وضعیتی است که در آن چند شخص در فرآیندی مبتنی بر شانس یا انتصاب تصادفی شرکت می‌کنند و در نتیجه، وجوه یا امتیازات پرداختی از سوی شرکت‌کنندگان، حسب قواعد از پیش تعیین شده، به یک یا چند نفر از آنان منتقل می‌شود، بر عنصر «انتقال مالی ناشی از سازوکار مبتنی بر شانس» تأکید می‌نماید. در این چهارچوب، آن چه موجب انطباق رفتار با عنوان مقرر در ماده می‌گردد، صرف حضور در یک رقابت

یا قرعه نیست، بلکه وجود تعهد یا پرداخت مالی از سوی شرکت کنندگان و تمرکز منافع در شخص برنده است؛ به گونه‌ای که ساختار حقوقی رابطه، واجد التزام مالی و جابه‌جایی عوض در بستر فرآیند مبتنی بر بخت و قرعه باشد. بدین ترتیب، ملاک اصلی در تحقق عنوان کیفری، ترکیب «مشارکت»، «عنصر شانس» و «انتقال منفعت یا مال» در قالب یک سازوکار الزام‌آور است، نه صرف عنوان ظاهری فعالیت (قربانی فریمانی، ۱۴۰۲، ۱۵).

بر اساس تحلیل فقهی و محتوای بندهای اول تا سوم ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱ و یافته‌های این پژوهش، ملاک اصلی تشخیص قمار و قرعه کشی مجرمانه، صرفاً ظاهر توافق یا نحوه انتقال وجوه نیست، بلکه سازوکار مالی، نوع التزام میان طرفین، نقش عنصر شانس و نحوه انتفاع برگزارکننده اهمیت دارد. هرگاه در فرآیندی که شانس تعیین‌کننده است، افراد با پرداخت وجه، خود را در معرض سود یا زیان قرار دهند که نتیجه آن به برنده‌ای مشخص تعلق می‌گیرد، ساختار مالی شباهت ماهوی با قمار دارد. با این حال، ارزیابی شمول ماده فوق در هر مورد خاص، به ویژه در رفتارهای نوظهور که وجوه پرداختی به برنده منتقل نمی‌شوند، مستلزم تحلیل دقیق ساختار مالی، التزام میان شرکت کنندگان و بررسی نقش انتفاع برگزارکننده است و نمی‌توان آن را به صورت مطلق تسری داد.

۲- جایگاه قمار در قوانین کیفری ایران

۲-۱- سیر تاریخی جرم انگاری قمار در حقوق کیفری ایران

قمار به عنوان پدیده‌ای مبتنی بر شانس و انتقال مال در بستر مخاطره، پیشینه‌ای کهن در جوامع بشری دارد و شواهد تاریخی نشان می‌دهد که اشکال مختلف بازی‌های شانس در تمدن‌های باستانی از جمله چین، مصر و روم وجود داشته است. یافته‌های باستان‌شناسی از کشف ابزارهایی مانند تاس‌های ابتدایی حکایت دارد که بیانگر رواج سازوکارهای مبتنی بر شانس در ادوار کهن است. همچنین، در سیر تحولات حقوقی اروپا، تأسیس نخستین قمارخانه رسمی در ونیز در قرن هفدهم میلادی را

می‌توان نشانه‌ای از ورود قمار به مرحله تنظیم‌گری رسمی و مداخله قانونگذار دانست. این پیشینه تاریخی نشان می‌دهد که قمار همواره میان دو رویکرد «تحمل و تنظیم» و «ممنوعیت و جرم‌انگاری» در نوسان بوده است.^۳

با ظهور اسلام، این پدیده از حیث شرعی مورد نهی صریح قرار گرفت و در شمار محرمات درآمد. در منابع فقه امامیه، قمار نه صرفاً به عنوان یک بازی، بلکه به عنوان سازوکاری مالی مبتنی بر رهان و نقل و انتقال مال در نتیجه برد و باخت تحلیل شده است. بدین ترتیب، مبنای ممنوعیت آن در نظام حقوقی ایران پیش از آن که صرفاً ناظر بر نظم عمومی باشد، ریشه در مبانی فقهی و شرعی دارد. در دوره قانونگذاری معاصر ایران، مقررات کیفری مرتبط با قمار در قوانین کیفری پیش‌بینی شد و دایر کردن قمارخانه و شرکت در قمار دارای ضمانت اجرای کیفری گردید. پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی و حاکمیت اصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر انطباق قوانین با موازین اسلامی، جرم‌انگاری قمار بر مبنای مبانی فقهی تثبیت شد و در قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ به صورت منسجم مورد تصریح قرار گرفت. بازنگری در ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱ نیز نشان دهنده گسترش دامنه جرم‌انگاری به اشکال نوین مبتنی بر شانس، از جمله شرط‌بندی و قرعه‌کشی‌های مبتنی بر انتقال وجوه شرکت‌کنندگان به برندگان است.

۲-۲- جرم‌انگاری قمار در قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱

قانونگذار ایران در ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱، قمار را در صورت انجام با «آلات و وسایل مخصوص به قمار» یا از طریق «هر وسیله ممنوع» جرم‌انگاری کرده و برای مرتکبان، مجازات حبس یا شلاق و در صورت تظاهر، هر دو مجازات را پیش‌بینی نموده است. از مفاد این حکم چنین استنباط می‌شود که مقنن بدون ارائه تعریف صریح از مفهوم قمار، به ذکر عنوان «قماربازی» بسنده کرده و تحقق برد و باخت را به عنوان عنصر مفروض آن تلقی کرده

است. افزون بر این، ماده ۶۵۴ قانون مدنی نیز قمار و گرویندی را در زمره معاملات نامشروع قرار داده و دعای ناشی از آن را غیرقابل استماع اعلام کرده است؛ امری که بیانگر رویکرد سلبی نظام حقوقی ایران نسبت به این پدیده در هر دو عرصه کیفری و مدنی است. با این وجود، در مقررات مزبور تصریحی نسبت به اشکال نوین قمار، از جمله قمار اینترنتی یا برخط، مشاهده نمی‌شود و همین امر در تعیین دامنه شمول ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱ اهمیت تفسیری می‌یابد. در تحلیل عناصر جرم نیز قمار سنتی در قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) صوب ۱۳۷۵ واجد عنصر مادی مبتنی بر رفتار فیزیکی تلقی شده است؛ بدین معنا که تحقق جرم مستلزم مباشرت یا مشارکت مستقیم در عملیات اجرایی بازی قمار است. این جرم از حیث نتیجه، مطلق محسوب می‌شود؛ به این معنا که صرف انجام رفتار مجرمانه برای تحقق آن کفایت می‌کند و تحقق بالفعل برد یا باخت تأثیری در وقوع جرم ندارد. از این رو، مقررات اولیه قانونگذار ناظر به مصادیق عینی و فیزیکی قمار بوده و تسری آن به فضای مجازی نیازمند تفسیر مضیق قوانین کیفری و التزام به اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها است (چگنی و موسوی، ۱۳۹۸، ۳۴۱).

با این حال، اصلاحات تقنینی سال‌های اخیر نشان می‌دهد که قانونگذار در مواجهه با تحولات فناورانه، رویکردی توسعه‌گرایانه اتخاذ کرده است. به موجب ماده های ۷۰۸ الی ۷۱۱ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵، تولید، معامله، عرضه، حمل و نگهداری ابزار مخصوص قمار جرم‌انگاری شده و همچنین برای اشخاصی که عالمأ حساب بانکی یا ابزارهای پرداخت الکترونیکی خود را در اختیار مرتکبان قرار می‌دهند، مسئولیت کیفری پیش‌بینی شده است. پیش‌بینی ضبط، توقیف یا امحای ابزارهای مرتبط و نیز تشدید مجازات در صورت استفاده از ارزهای الکترونیکی، حاکی از آن است که قانونگذار مقابله با قمار را از سطح رفتار مباشر فراتر برده و بسترهای مالی و فناورانه تسهیل‌کننده آن را نیز در قلمرو سیاست کیفری قرار داده است. این تحول تقنینی بیانگر گذار از تمرکز بر فعل فردی به مهار سازوکارهای سازمان‌یافته و الکترونیکی قمار در نظام حقوقی ایران است (سلطانی فرد و همکاران، ۱۴۰۴، ۱۴).

در امتداد تحلیل پیشین درباره قلمرو جرم‌انگاری قمار در نظام حقوقی ایران، بخش مربوط به «قمار آنلاین» نشان می‌دهد که اختلاف نظر موجود درباره شمول ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱ نسبت به شرط بندی و قمار اینترنتی، در نهایت با مداخله دادستان کل کشور و صدور بخشنامه وحدت رویه تا حدی مرتفع شده است. بر اساس این تحلیل، حتی در فرضی که رفتار ارتكابی دقیقاً منطبق با عنوان سنتی «قمار» نباشد، در صورت تحقق برد و باخت مالی، امکان انطباق آن با جرم «تحصیل مال از طریق نامشروع» نیز وجود دارد؛ بدین ترتیب، سیاست کیفری به سمت توسعه دامنه جرم‌انگاری برای پوشش مصادیق نوظهور در فضای مجازی حرکت کرده است.

با این حال، پژوهش حاضر تأکید می‌کند که اتکای صرف به تفسیر موسع از قوانین سنتی، پاسخگوی همه چالش‌های فضای مجازی نبوده و ضرورت بازنگری تقنینی همچنان باقی است. در ادامه همین روند تحلیلی، بخش نتیجه‌گیری با جمع‌بندی مباحث فقهی و حقوقی، میان «قمار به معنای خاص» و «امور در حکم قمار» تفکیک قائل شده و تصریح می‌کند که هرچند بخت‌آزمایی از حیث ساختار با قمار مشابهت دارد، اما لزوماً منطبق با تعریف فقهی آن نیست و نیازمند تصریح قانونی مستقل است. همچنین، با اشاره به اصلاحات اخیر ماده‌های ۷۰۵ الی ۷۱۱ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات)، بیان می‌شود که قانونگذار با تعریف صریح قمار، شرط بندی و بخت‌آزمایی و تسری آن به فضای مجازی، بخش مهمی از ابهامات پیشین را برطرف کرده است. با این وجود، همچنان چالش‌هایی مانند عدم تعیین شاخص دقیق برای «حرفه‌ای بودن» و تناسب برخی مجازات‌ها باقی مانده که نشان‌دهنده ضرورت دقت بیشتر در سیاست‌گذاری کیفری آینده است (سلطانی فرد و همکاران، ۱۴۰۴، ۲۱).

بررسی تحولات تقنینی و رویه‌ای در حوزه قمار آنلاین نشان می‌دهد که سیاست کیفری ایران در سال‌های اخیر به سمت پوشش دهی مصادیق نوظهور در فضای مجازی حرکت کرده است. با این حال، اختلاف نظر درباره شمول ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱ نسبت به برخی ساختارهای نوین همچنان به قوت خود باقی است و مداخله‌های تفسیری نیز

نتوانسته اند تمامی ابهامات را مرتفع سازند. از این منظر، صرف شباهت ظاهری یک فعالیت به الگوهای سنتی قمار برای احراز وصف مجرمانه کفایت نمی‌کند، بلکه احراز عنوان کیفری مستلزم تحلیل دقیق سازوکار مالی و نحوه شکل‌گیری التزام میان طرفین است.

همچنین، عدم انطباق رفتار با عنوان خاص قمار، به تنهایی مجوز استناد به جرم «تحصیل مال از طریق نامشروع» نخواهد بود؛ زیرا تحقق این عنوان منوط به احراز مستقل نامشروع بودن رفتار پایه است و نمی‌توان صرف دشواری در تشخیص عنوان مجرمانه خاص را مبنای توسعه دامنه جرم انگاری قرار داد. از این رو، تعیین قلمرو شمول مقررات کیفری در حوزه قرعه کشی‌های آنلاین باید بر پایه تحلیل عینی جریان وجوه و ارزیابی مؤلفه‌هایی همچون پرداخت وجه، غلبه عنصر شانس، عدم استرداد مبالغ و نحوه انتفاع برگزارکننده صورت گیرد؛ چراکه تنها از رهگذر احراز این عناصر می‌توان مرز میان فعالیت مشروع اقتصادی و رفتار واجد وصف کیفری را در چهارچوب اصل قانونی بودن جرم و مجازات به طور منضبط ترسیم کرد.

۳- تعریف و تبیین مفهومی قرعه کشی‌های آنلاین

۳-۱- تعریف قرعه کشی آنلاین

قرعه کشی آنلاین به سازوکاری اطلاق می‌شود که در بسترهای دیجیتال، از جمله شبکه‌های اجتماعی یا سامانه‌های خاص، برگزار می‌شود و در آن اشخاص با پرداخت مبلغی معین یا انجام تعهدی مشخص، در فرآیندی مبتنی بر انتخاب تصادفی مشارکت می‌کنند. نتیجه این فرآیند، انتخاب یک یا چند نفر از میان شرکت کنندگان است که مال، امتیاز یا خدمت از پیش تعیین شده‌ای را دریافت می‌کنند. در این ساختار، عنصر تعیین‌کننده نتیجه، شانس است و نه مهارت، دانش یا فعالیت شخصی شرکت کنندگان.

ویژگی اساسی قرعه کشی آنلاین، وابستگی آن به بستر الکترونیکی و امکان تجمع گسترده مشارکت کنندگان بدون حضور فیزیکی است. همچنین، در بسیاری از نمونه‌های رایج، پرداخت وجه

از سوی شرکت کنندگان پیش شرط ورود به فرآیند انتخاب تصادفی محسوب می‌شود. با این حال، عنوان «قرعه‌کشی» به تنهایی دلالت بر ماهیت حقوقی آن ندارد و تحلیل ماهوی آن مستلزم بررسی عناصر تشکیل‌دهنده این سازوکار است.

۳-۲- تمایز قرعه‌کشی آنلاین از قمار و بخت آزمایی

در تحلیل لغوی واژه قمار، سه عنصر اساسی قابل استخراج است: نخست، وجود برد و باخت؛ دوم، انتقال مال یا عوض؛ سوم، عنصر احتمال و مخاطره. برخی از لغت‌نامه‌ها صراحتاً به عنصر مخاطره اشاره کرده‌اند و برخی دیگر آن را به دلیل استتار در مفهوم برد و باخت، به طور مستقل ذکر نکرده‌اند. با این حال، مجموع تعاریف لغوی نشان می‌دهد که قمار همواره با پذیرش ریسک و امکان از دست دادن مال همراه است. در فقه امامیه نیز تعاریف متعددی از قمار ارائه شده که دامنه‌ای موسع و مضیق را دربرمی‌گیرد. قدر متیقن در این تعاریف، «بازی با آلات مشهور به قمار همراه با قرار دادن وثیقه^۴» است؛ به گونه‌ای که بازنده ملزم به پرداخت مال به برنده می‌شود. هرچند درباره توسعه مفهوم قمار به موارد فاقد وثیقه اختلاف نظر وجود دارد، اما در اغلب دیدگاه‌ها، عنصر مخاطره و التزام مالی نقش محوری در تحقق عنوان قمار دارد. از این رو، در تحلیل اعمال حقوقی و قراردادهای، وجود مخاطره مالی و التزام به انتقال مال، شاخص اصلی تشخیص رفتار قمار از غیرقمار تلقی می‌شود (نظری علوم و اسفندیارپور، ۱۳۹۶، ۱۴۷).

در مقابل، قرعه‌کشی‌های آنلاین غالباً فاقد ساختار «برد و باخت متقابل» میان شرکت کنندگان هستند؛ بدین معنا که رابطه‌ای دوطرفه که در آن بازنده مستقیماً متعهد به پرداخت مال به برنده باشد، شکل نمی‌گیرد. شرکت کنندگان معمولاً در برابر پرداخت مبلغی معین، صرفاً امکان حضور در فرآیند انتخاب تصادفی را تحصیل می‌کنند و نتیجه، ناشی از رقابت مستقیم مالی میان آنان نیست. از این جهت، قرعه‌کشی آنلاین لزوماً منطبق با قدر متیقن تعریف فقهی قمار محسوب نمی‌شود، هرچند

در صورت تحقق مخاطره مالی و سازوکار انتقال عوض، امکان تقارب ماهوی با آن وجود دارد. بخت آزمایی یکی از مصادیق احتمالی قمار است که در آن امکان سود یا ضرر همزمان برای شرکت کنندگان وجود دارد و عنصر شانس و احتمال مبنای اصلی کسب است. سابقه تاریخی بخت آزمایی به قرن گذشته باز می‌گردد و در سطح بین‌المللی نهادینه شده است؛ به همین دلیل قواعد و مقررات خاصی برای آن وضع شده است. از منظر لغوی، بخت آزمایی به معنای آزمودن بخت و اقبال و امتحان شانس فرد است و در معنای اصطلاحی، به عملیاتی اطلاق می‌شود که منجر به برنده یا بازنده شدن افراد می‌شود. در این ساختار، وجوه پرداختی یا بلیط‌ها مبنای توزیع جایزه هستند و نتیجه فرآیند مبتنی بر شانس است. فقهاء و حقوقدانان بخت‌آزمایی را به چند نوع تقسیم کرده‌اند: پرداخت مبلغ مشخص در قبال بلیط برای دریافت جایزه، پرداخت بدون فروش بلیط^۵، کمک خیریه با دریافت جایزه تشویقی، پرداخت به شرکت با هدف دریافت جایزه و بازپرداخت وجه و رهن یا گروگذاری برای اختصاص کل مبلغ به برنده. وجه ممیزه بخت‌آزمایی از قمار سنتی، اتکای آن به شانس و عدم دخالت مهارت یا رقابت مستقیم مالی است (نظری علوم و اسفندیارپور، ۱۳۹۶، ۱۵۰).

در بخت‌آزمایی سنتی، وجوه پرداختی شرکت کنندگان به صورت مستقیم برای تعیین جایزه و میان‌برندگان توزیع می‌شود و نتیجه فرآیند مبتنی بر شانس و احتمال است؛ به عبارت دیگر، شرکت کنندگان در معرض سود یا زیان مستقیم قرار دارند و جریان مالی شفاف و مستقیم است. در مقابل، در قرعه‌کشی‌های آنلاین، وجوه پرداختی نزد برگزارکننده باقی می‌ماند و تنها جایزه از پیش تعیین شده به برنده تعلق می‌گیرد؛ بنابراین، انتقال مستقیم مال میان شرکت کنندگان وجود ندارد و عنصر مالی مخاطره آمیز کاهش می‌یابد. این تفاوت ساختاری، وجه تمایز اساسی قرعه‌کشی آنلاین از بخت‌آزمایی سنتی را نشان می‌دهد.

۴- تحصیل مال از طریق نامشروع و ارزیابی قرعه کشی های آنلاین

جرم تحصیل مال از طریق نامشروع به موجب ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ دارای رکن قانونی خاص است و قانونگذار آن را به عنوان عنوانی مستقل پیش‌بینی کرده است.

در تحلیل مفهوم «نامشروع»، در پژوهشی با رجوع به مبانی فقهی و قاعده «اکل مال به باطل» تصریح می‌کند که نامشروع بودن ناظر به تحصیل مالی است که فاقد مبنای قانونی یا برخلاف ضوابط معتبر باشد؛ به بیان دیگر، معیار اصلی، فقدان مشروعیت قانونی در طریق تحصیل است نه صرف انتقال مال. نویسنده تأکید می‌کند که واژه «نامشروع» در این ماده، به معنای مخالف قانون و ضوابط معتبر تلقی می‌شود و باید در پرتو قاعده اکل مال به باطل تفسیر گردد از حیث رکن مادی نیز پژوهش فوق بیان می‌کند که نتیجه مورد نظر قانونگذار در این جرم، «تحصیل مال» است و تحقق آن منوط به ورود ضرر بالفعل به بزه‌دیده نیست؛ بلکه همین که مال از طریق سازوکار غیرقانونی تحصیل شود، عنصر مادی تحقق می‌یابد. به عبارت دیگر، در برخی فروض، تحقق جرم منوط به احراز ضرر نیست و نفس تحصیل مال از طریق غیرقانونی برای تحقق نتیجه مجرمانه کفایت می‌کند (جوانمرد، ۱۴۰۲، ۵۲).

در همین چهارچوب، این پرسش اساسی مطرح می‌شود که آیا عبارت پایانی ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ را باید حکمی عام و مستقل تلقی کرد یا آن را در امتداد صدر ماده تفسیر نمود؟ بر مبنای تحلیل ارائه شده در پژوهش فوق، ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ را نمی‌توان به معنای هر نوع دارا شدن غیر عادلانه یا فاقد استحقاق دانست، بلکه این وصف ناظر به مواردی است که تحصیل مال در چهارچوب نقض ضوابط و امتیازات قانونی مقرر در صدر ماده صورت گرفته باشد. نویسندگان با نقد برداشت موسع از فراز پایانی ماده، تأکید می‌کنند که عبارت «و یا به طور کلی مالی یا وجهی تحصیل کند که طریق تحصیل آن فاقد مشروعیت قانونی بوده است» در امتداد صدر ماده

تفسیر می‌شود و استقلال مفهومی ندارد؛ زیرا تفسیر آن به‌عنوان حکم عام، موجب توسعه دامنه جرم‌انگاری و تعارض با اصل قانونی بودن جرم و مجازات خواهد شد. از این رو، صرف تحصیل مال یا حتی دارا شدن ناروا، بدون احراز تخلف از ضوابط قانونی خاص یا سوءاستفاده از امتیازات تفویض شده دولتی، مشمول این عنوان مجرمانه نخواهد بود (باجلان و مولوی، ۱۴۰۲، ۱۲).

با توجه به مبانی فقهی و حقوقی و تحلیل ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ و ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱، روشن است که صرف تحصیل مال حتی در صورت انتفاع یک‌طرفه یا پرداخت داوطلبانه وجه توسط شرکت‌کنندگان، برای تحقق جرم «تحصیل مال از طریق نامشروع» کافی نیست. همان‌طور که در مقالات مورد استناد تأکید شده، فراز پایانی ماده ۲ در امتداد صدر ماده تفسیر می‌شود و استقلال مفهومی ندارد. بنابراین، بدون نقض ضوابط قانونی خاص یا سوءاستفاده از امتیازات قانونی، وصف کیفری تحقق نمی‌یابد. قرعه‌کشی‌های آنلاین دارای ساختاری مرکب هستند که شامل دریافت وجه، عدم استرداد آن، غلبه عنصر شانس و امکان انتفاع مالی برگزارکننده است، اما هیچ‌یک از این مؤلفه‌ها به‌تنهایی یا اجتماع آن‌ها بدون جرم‌انگاری صریح قانونی موجب بار کردن وصف کیفری نمی‌شود. از این رو، ارزیابی کیفری چنین فعالیت‌هایی مستلزم تحلیل دقیق سازوکار حقوقی و اقتصادی و سنجش آن با معیارهای صریح قانونی است تا مرز میان رفتار مشروع و رفتار واجد آثار کیفری مشخص گردد.

۵- معیارهای چهارگانه تشخیص رفتار مجرمانه در قرعه کشی‌های آنلاین

مباحث پیشین نشان داد که تعیین ماهیت کیفری قرعه‌کشی‌های آنلاین صرفاً از طریق انطباق ظاهری آن‌ها با مفاهیم سنتی قمار یا بخت‌آزمایی امکان‌پذیر نیست؛ بلکه ارزیابی این پدیده مستلزم توجه هم‌زمان به نحوه شکل‌گیری رابطه مالی میان شرکت‌کنندگان، جریان واقعی وجوه و جایگاه اقتصادی برگزارکننده است. بر همین مبنا، تحلیل‌های فقهی و حقوقی انجام شده در بخش‌های قبل، امکان صورت‌بندی مجموعه‌ای از معیارهای عینی را فراهم می‌آورد که می‌تواند مبنای بررسی منضبط این

فعالیت‌ها در چهارچوب حقوق کیفری قرار گیرد. معیارهای زیر حاصل جمع بندی تدریجی مباحث پیشین پژوهش بوده و در مقام ارائه چهارچوبی تحلیلی برای سنجش مصادیق متنوع قرعه کشی‌های آنلاین مطرح می‌شوند؛ بدین معنا که ارزیابی کیفری هر مورد، مستلزم بررسی توأمان این شاخص‌ها و نحوه تعامل آن‌ها با یکدیگر خواهد بود.

۱-۵- پرداخت وجه یا ایجاد تعهد مالی

نخستین معیار، وجود پرداخت مالی یا تعهد اقتصادی برای ورود به فرآیند قرعه کشی است. قرار گرفتن مال در معرض احتمال از دست رفتن، یکی از مؤلفه‌های بنیادین در شکل‌گیری ساختارهای مبتنی بر مخاطره مالی محسوب می‌شود. از این رو، بررسی این که مشارکت در قرعه کشی مستلزم پرداخت وجه است یا خیر، نقطه آغاز تحلیل ماهیت اقتصادی فعالیت به شمار می‌آید، هرچند این عامل به تنهایی تعیین‌کننده وصف کیفری رفتار نخواهد بود.

۲-۵- غلبه عنصر شانس در تعیین نتیجه

دومین معیار، میزان وابستگی نتیجه به عنصر شانس است. در مواردی که انتخاب برنده مستقل از مهارت، رقابت واقعی یا فعالیت اقتصادی شرکت کنندگان و صرفاً مبتنی بر فرآیند تصادفی انجام می‌شود، رابطه میان پرداخت وجه و امکان تحصیل منفعت در قالبی احتمالی شکل می‌گیرد. سنجش نقش شانس در این مرحله، امکان تمایز میان فعالیت‌های مبتنی بر رقابت مشروع و سازوکارهای متکی بر احتمال را فراهم می‌سازد.

۳-۵- وضعیت وجوه پرداختی و امکان استرداد آن

سومین معیار وضعیت وجوه پرداختی پس از پایان فرآیند مربوط می‌شود. در صورتی که مبالغ پرداختی بازگردانده نشود، این امر می‌تواند نشانه پذیرش خطر مالی از سوی شرکت کنندگان تلقی شود، در حالی که وجود معوض مستقل یا امکان بازگشت وجه، ماهیت رابطه مالی را تغییر می‌دهد.

بنابراین، بررسی سرنوشت نهایی وجوه پرداختی، نقش تعیین کننده‌ای در تحلیل ساختار اقتصادی فعالیت و احراز مخاطره مالی دارد.

۴-۵- نحوه انتفاع برگزارکننده

چهارمین معیار در تحلیل ماهیت کیفری قرعه کشی‌های آنلاین، نحوه انتفاع برگزارکننده است. برگزارکننده وجوه پرداختی شرکت کنندگان برای ورود به قرعه کشی را دریافت می‌کند و این مبالغ، که معمولاً چندین برابر ارزش مال مورد قرعه است، توسط برگزارکننده تصاحب می‌شود. این تصرف وجوه پرداختی، بدون بازگشت آن، شاخص مهمی برای بررسی جرم‌انگاری فعالیت‌های قرعه کشی آنلاین محسوب می‌شود.

نتیجه

تحلیل فقهی و حقوقی نشان می‌دهد که ماهیت کیفری قرعه کشی‌های آنلاین نمی‌تواند صرفاً بر اساس شباهت ظاهری به قمار یا بخت آزمایی سنتی احراز شود. معیارهای سنتی نظیر «پرداخت وجه یا تعهد مالی» و «انتقال مستقیم مال میان شرکت کنندگان» تنها زمانی قابل اعمال هستند که سازوکار مالی مبتنی بر مخاطره و امکان انتقال عوض واقعی میان شرکت کنندگان تحقق یابد. در اکثر قرعه کشی‌های آنلاین، وجوه پرداختی شرکت کنندگان نزد برگزارکننده باقی می‌ماند و تنها مال از پیش تعیین شده به برنده تعلق می‌گیرد؛ بنابراین، عنصر مالی مخاطره آمیز و انتقال عوض میان شرکت کنندگان به صورت مستقیم وجود ندارد و وصف کیفری قمار تحقق نمی‌یابد.

همچنین، بررسی قوانین ایران از جمله ماده ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ و ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) اصلاحی ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که صرف انتفاع یک طرفه برگزارکننده یا پرداخت وجه توسط شرکت کنندگان بدون نقض ضوابط قانونی مشخص، برای احراز جرم تحصیل مال از طریق نامشروع کافی نیست. چنین

جرمی تنها زمانی محقق می‌شود که تحصیل مال به صورت نامشروع یا با نقض مقررات قانونی انجام شود، که در قرعه کشی‌های آنلاین معمولاً جریان وجوه و ساختار مالی به گونه‌ای است که عنصر تحصیل نامشروع تحقق نمی‌یابد.

به طور کلی، پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بررسی ماهیت کیفری قرعه کشی‌های آنلاین نیازمند تحلیل دقیق سازوکار مالی و نحوه انتفاع است و نمی‌توان صرفاً بر اساس شباهت ظاهری با قمار یا بخت آزمایی سنتی حکم صادر کرد. تعیین معیارهای عینی و شفاف برای ارزیابی فعالیت‌ها، همراه با رعایت اصول قانونی و شفافیت مالی برگزارکنندگان، مرز روشن میان فعالیت مشروع اقتصادی و رفتار کیفری را مشخص می‌سازد و امکان سوءاستفاده و تضییع حقوق شرکت کنندگان را کاهش می‌دهد. این چهارچوب تحلیلی نه تنها به تصمیم‌گیری قضایی و سیاستگذاری دیجیتال کمک می‌کند، بلکه راهنمایی عملی برای تدوین مقررات آینده و ارتقای عدالت کیفری در محیط‌های آنلاین فراهم می‌آورد.

پیشنهاد

با توجه به این تحلیل، چند راهکار عملی قابل پیشنهاد است: تدوین مقررات شفاف و مستند به اصول قانونی برای فعالیت‌های نوظهور دیجیتال، به ویژه قرعه کشی‌های آنلاین، تا چهارچوب حقوقی مشخص شود و امکان سوءاستفاده کاهش یابد. ایجاد دستورالعمل‌ها و معیارهای عینی برای ارزیابی فعالیت‌ها، تا تصمیم‌گیری درباره مشروعیت یا کیفری بودن قرعه کشی‌های آنلاین صرفاً بر اساس برداشت ظاهری یا شباهت با بخت آزمایی سنتی صورت نگیرد و اصل قانونی بودن جرم و مجازات رعایت شود. تقویت نظارت و شفافیت مالی برگزارکنندگان، شامل ثبت وجوه، امکان استرداد و انتشار شرایط شرکت در قرعه کشی، تا امکان سوءاستفاده و تضییع حقوق شرکت کنندگان کاهش یابد. آموزش و اطلاع‌رسانی به کاربران و سیاستگذاران درباره تفاوت میان فعالیت مشروع اقتصادی و رفتار کیفری، برای ارتقای امنیت حقوقی و پیشگیری از رفتارهای مجرمانه.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

- افضل‌ی گروه، روح الله و کرمی حوت، محمد، ۱۴۰۴، بررسی و تحلیل جرایم قمار، شرط بندی و بخت

آزمایی از منظر فقه، **مجله علوم انسانی و اسلامی در هزاره سوم**، شماره ۵.

- باجلان، محسن و مولوی، امیرعلی، ۱۴۰۲، تحصیل مال از طریق نامشروع: موقعیت سنجی در قانون، فقه و

رویه قضایی، **پنجمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در روانشناسی، حقوق و مدیریت**

فرهنگی.

- جوانمرد، صمد، ۱۴۰۲، بررسی پدیده تحصیل مال نامشروع در پرتو قوانین داخلی کشور ایران، **فصلنامه**

کانون وکلای دادگستری گیلان، شماره ۲۹.

- خادمی کوشا، محمدعلی و عبداللهی، محمود، ۱۴۰۱، موضوع شناسی قمار در پرداخت های پس از باخت در

بازی های رایانه ای، **فصلنامه جستارهای فقهی و اصولی**، شماره ۲.

- چگنی، مهدی و موسوی، سیداحمد، ۱۳۹۸، قماربازی در فضای مجازی از نظر حقوق کیفری، **فصلنامه**

مجلس و راهبرد، شماره ۱۰۰.

- سلطانی فرد، رضا؛ دانیالین، سعید؛ کشوری، احمد، ۱۴۰۴، شرط بندی و قمار در نظام حقوقی ایران، **هفتمین**

کنفرانس بین المللی و هشتمین کنفرانس ملی حقوق و علوم سیاسی.

- قربانی فریمانی، احمد، ۱۴۰۲، بررسی جرم شرط بندی در ماده ۷۰۵ جدید قانون مجازات اسلامی مصوب ۰۱

۱۴، دومین کنفرانس ملی مطالعات بنیادین فقهی، حقوقی: نظریه ها، رویکردها و

چالش ها.

- مصلح، مجتبی و اسحاقی، محمد، ۱۴۰۴، بازپژوهی مبانی فقهی ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی در خصوص

قمار، شرط بندی و بخت آزمایی (با تأکید بر آرا و نظرات استدلالی شورای نگهبان)، فصلنامه

مطالعات فقه و حقوق اسلامی، شماره ۴۲.

- نظری علوم، میثم و اسفندیارپور، محمدحسین، ۱۳۹۶، نسبت سنجی فقهی-حقوقی بخت آزمایی با قمار،

فصلنامه مبانی فقهی حقوق اسلامی، شماره ۲۰.

لاتین

- Encyclopaedia Britannica, 2024, Casino: Gambling house.

Legal Civilization

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

No.27- Spring 2026

- Burden of Proof and Admissibility and of Evidence in International Commercial Arbitration
Homayoun Mafi, Maedeh Asgharzadeh
- Analysis the Practice of Determining the Jurisdiction of the International Criminal Court to Adjudicate Forced Marriage
Mohammad Hossein Ramezani Ghavamabadi, Pouria Ebrahimzadeh
- Legal Rethinking of the Use of Artificial Intelligence for the Enforcement of Punishment
Amirreza Mahmoudi, Anusha Zafari Kore Tash
- Federative Rights in Football: Approaches of the Legal Systems of Iran, France, England, Argentina, Brazil, Spain and Colombia
Behnam Noorzadeh
- Conflict of the Regulation of the Third Article of the Mandatory Formal Registration of Immovable Properties with Laws and Legal Principles
Akbar Iman Poor, Sahand Nejadi Ijadkar
- Criminal Personality and Its Relationship with Effective Punishment
Maryam Bahmai, Mostafa Karamipour
- Challenges and Obstacles to Interpreting Contracts in Iranian Law
Farzin Yazdan Panah, Mohammadreza Nasiri
- Measures to Prevent Financial Corruption in the Banking System
Alireza Deraei, Sayyed Ebrahim Mortazavi, Amirhasan Abolhasani
- Divorce at the Request of the Woman in the Iranian Legal System
Mohammad Ahmadi, Helma Sadat Zorrieh Kermanshahi
- Assessing the Criminal Nature of Online Lotteries in Iranian Law
Mohammadhossein Hajeb, Zahra Rabbani, Roya Asiaei
- Mutual Sale Contract in the Iranian Legal System
Sadegh Mohebbi, Mohammadali Jahani
- Features and Characteristics of Cybercrimes in the Iranian Criminal System
Seyedeh Elaheh Babonaki
- Studying the Right to Employment of Women in International Law
Habibolah Abdollah Poor, Sama Khodayari
- The Effectiveness of Security and Educational Measures in the Resocialization of Juvenile Delinquents; A Case Study of Shahid Fakhmideh Judicial Complex
Leila Ahadi
- Retaliation in the Quran and its Place in Islamic Penal Policy
Rojin Masoudi, Jamal Rezaei Hossein Abadi
- a Legal Analysis of the Regulatory Structure of the Unorganized Monetary Market in Iran: from Conceptual Ambiguities to Legislative and Executive Challenges
Ali Babaei
- The Impact of Independent International Institutions on the Effectiveness of Sanctions in International Trade Law
Elahe Ghorban Karimi
- Based on the Best Interests of the Child; an Analysis of Custody with a Legal, Jurisprudential and Psychological Approach to Identifying Legislative Gaps
Mona Komeyli
- Human Rights-Based Rehabilitation and Its Limitations in the Iranian Penal System
Amin Reza Bahar Falamarzi
- an Analysis of Strict Civil Liability in Chemical Industry Accidents; a Case Study of Iranian Methanol Production Units
Mohammad Jokar, Sasan Vazin Pour
- Pathology of Lethal Punishment in Iranian Criminal Law
Mohammadreza Rezaei
- Implementing Regulations on Land Nationalization, Especially Endowment Lands, with Emphasis on Judicial Practice
Esmail Chogani
- International Criminal Policy Against Genocide: A Comparative Analysis in International Criminal Tribunals
Ali Hadian Haghighi, Saber Sayyari Zohan
- Criminological Analysis of Kolbari in the Border Areas of Iran and its Comparison with the Kalba
Morteza Hashem Pour
- Legal Challenges and Harms of Unauthorized Accredited Institutions in the Iranian Monetary System
Amin Aminl Nezhad
- The Impact of Prefrontal Cortex Dysfunction on Criminal Responsibility in the Crime of Intentional Murder
Hamid Ghiasi, Mehdi Shaban Zadeh
- Artificial Intelligence and the Right to a Fair Trial in Light of the Iranian Constitution
Pouria Zhoulideh
- Impact of Government Expenditure and Debt on Stock Market Growth in Iran
Razieh Hojjati Nezhad
- the Position of the Central Counterparty Institution and Its Impact on the Principle of Privity of Contracts in Cross Border Transactions in the Legal Systems of Iran, Europe and the United States of America
Arefeh Ghasem Zadeh Dehabadi
- Strategies to Combat and Deal with Cybercrime
Ahmad Padidar